

I. fejezet

Forgács Balázs: A katonai erő szerepe a nemzeti biztonsági és a nemzeti katonai stratégiák alapján

Az emberiség története háborúk története. Székely Gábor a *Béke és háború* című könyvében egy 1950-es években lezárult kutatásra hivatkozva rögzítette, hogy a történelem elmúlt 4000 évéből mindössze 268 évet lehet békeévnak tekinteni, „pontosabban olyan évnak, amikor eddigi adataink szerint nem volt háború”.¹ Lehetséges, hogy ebben a bő két és fél évszázadnyi időben is voltak fegyveres konfliktusok, csak információval nem rendelkezünk ezekről. Minden idők legpusztítóbb háborúja, a II. világháború befejezése után hetek teltek csak el békésen, hogy aztán ismét fegyverek hangjától legyen hangos a glóbusz. 1946-tól 2017-ig 285 különböző fegyveres konfliktust azonosítottak a kutatók. Amíg a vizsgált korszak elején leginkább gyarmati, valamint államok közötti konfliktusok zajlottak, napjainkban főleg államokon belülieket jegyeznek fel, igaz, zömükben külső szereplők jelenlétével. A polgárháborúk vagy államon belüli konfrontációk száma viszont emelkedő tendenciát mutat, amelynek csúcsa 1991 volt 52 fegyveres konfliktussal.²

Nem csoda hát, hogy amióta világ a világ, amióta az emberiség a társadalomfejlődés szintjére lépett, a különböző társadalmak saját védelmükre létrehozták azokat a szervezeteket, amelyek feladata az adott társadalom, annak területének védelme volt. Az így létrejött hadseregek legfontosabb feladata az államok és lakosságuk katonai támadásokkal szembeni védelme, azaz a katonai biztonság szavatolása. A fegyveres erők az idő múltával állandóan rendelkezésre álló, az állam akaratértvényesítő eszközévé váltak. Tagjai professzionalizálódtak, azaz a katonák hivatásszerűen végezték feladataikat olyan eszközökkel, amelyek rendeltetése a szemben álló ellenség fizikai megsemmisítése, semlegesítése. A hadseregek szervezetiileg elkülönülnek az állam más biztonsági szerveitől, katonái sajátos egyenruhát hordanak, az államtól kapott feladataikat hazai és nemzetközi környezetben végzik. Napjainkban a világ államainak túlnyomó többsége rendelkezik fegyveres erővel, mindössze 36 országnak nincs ilyen típusú szervezete.³

A katonai biztonság értelmezése

A biztonság latin eredetű kifejezés, jelentése „veszély nélkül” vagy „fenyegetés nélkül”.⁴ Ez az ideális állapot egy ország esetében azonban soha nem áll fent, így egy állam biztonsága esetén olyan eszközök meglétét kell látnunk, amelyek segítségével az válaszolni tud, el tudja hárítani a fennálló veszélyeket, illetve fenyegetéseket. A biztonsági tanulmányok jelentős fejlődésen mentek keresztül az elmúlt évtizedekben: míg a tradicionalisták szerint továbbra is a hagyományos területekre (a katonai erő alkalmazása vagy azzal történő fenyegetés) kell figyelmet fordítani,

¹ SZÉKELY 1998: 17.

² DUPUY–RUSTAD 2018.

³ Lásd: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-without-a-military>

⁴ BALOGH 2013b: 39.

a bővítők szerint a biztonság fogalmának kitágítására van szükség, azaz meg kell jeleníteni új, nem katonai tényezőket is.⁵

Ez az 1970-es években elindult folyamat a hidegháború utáni évtizedben a komplex biztonságfelfogás kialakulásához vezetett. Barry Buzan, Ole Wæver és Jaap de Wilde klasszikusnak számító könyvükben⁶ már öt szektor, a katonai mellett a környezeti, a gazdasági, a társadalmi és a politikai területek együttes vizsgálatának fontosságát hangsúlyozták. Ezt az öt szektort bővítették ki a kutatók az ezredforduló táján az információs területtel és a kibertérrel. Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája a fentieket pénzügyi, technológiai, egészségügyi, valamint rendészeti szektorokkal egészítette ki. Fontos megjegyezni, hogy ezek a területek folyamatosan hatnak egymásra, értelmezésük ezért csakis komplex módon, átfogó szemlélettel lehetséges.⁷

Jelen esetünkben a katonai biztonság kérdését csak a nemzetközi rendszer egységeinek, azaz az államoknak vizsgálata esetében értelmezzük. Eme szektor az államok fegyveres erejének támadó és védelmi képességeire fókuszál, azonban a fentebb említett területek elemzése nélkül értelmezhetetlen és elemezhetetlen ez a terület.⁸ Egy ország gazdasági teljesítménye meghatározza, hogy mennyit költhet védelmi kiadásokra. A lakosságszám a felfegyverezhető katonák számát befolyásolja, a politikai rendszer pedig a fegyveres erő küldetését fogalmazza meg. A környezeti szektor főleg a haderő belső szerkezetére hat, hiszen a haderőnemek léte alapvetően ettől függ. Napjainkban a fegyveres erő működése pedig nem képzelhető el a már korábban említett információs terület és kibertér nélkül.

A világ, amelyben élünk

Vizsgálatunk tárgya a jelen és a közelmúlt, azonban ezek megértéséhez elengedhetetlen egy kicsit messzebbre néznünk. Napjaink világát ugyanis csak úgy értelmezhetjük, ha tisztában vagyunk kialakulásának körülményeivel. A hidegháború, azaz a bipoláris rendszer korszakában (1945–1991) az Amerikai Egyesült Államok (USA) és a Szovjetunió (SZU) vezette katonai szövetségek (Észak-atlanti Szerződés Szervezete, NATO és Varsói Szerződés, VSZ) közötti hatalmi szembenállás a nukleáris fegyverek miatt egy stabil nemzetközi rendszert eredményezett. A kölcsönösen garantált megsemmisítés tudatában ugyanis a szuperhatalmak nem kockáztatták meg az egymás elleni háborút, a helyi háborúkban pedig kerülték az egymás elleni direkt fellépést. A katonai dimenzió elsőbbsége megkérdőjelezhetetlen volt, bár a biztonság más szektoraiban jelentkező kihívások is megjelentek.

1991-ben azonban mindez megváltozott. A SZU széthullása, a VSZ megszűnése megnyitotta a posztbipoláris korszakot, amelynek kezdetén az USA maradt az egyetlen szuperhatalom. Az unipolárisnak nevezett nemzetközi rendszer azonban nem lett biztonságosabb, mint az azt megelőző. Bár a mindent elpusztító nukleáris háború veszélyével már kevésbé kellett számolni, a korábban is jelentkező, de kisebb hangsúlyt kapó biztonsági fenyegetések soha nem látott erővel törtek felszínre. Az USA-ról pedig bebizonyosodott, hogy a világ biztonsági problémáit egymagában kezelni nem képes, és az ezredforduló után Kína és Oroszország Washington egyre komolyabb kihívójaként jelentkezett. Napjaink nemzetközi rendszerét leginkább posztbipoláris jelzővel

⁵ BALOGH 2013b: 39.

⁶ BUZAN – WÆVER – DE WILDE 1998.

⁷ GAZDAG–REMEK 2018: 20.

⁸ GAZDAG–REMEK 2018: 21.

illetik, bár több elmélet és elnevezés született a korszak minősítésére. E jelző viszont rámutat arra a tényre, hogy a hidegháborúban megalkotott nemzetközi intézmények és a nemzetközi jog számos hiányossággal rendelkezik.⁹ Egy nagyon gyorsan változó, változékony világban élünk.

Ezt a változást írja körül Magyarország 2020-as Nemzeti Biztonsági Stratégiájának 1. pontja:

„Az új kihívások alapja a formálódó, többpólusú világrend, a nemzetközi szereplők kapcsolatait befolyásoló szabályok átalakítására való törekvés, a biztonsági kihívások változó arculata, továbbá az olyan globális kihívások, mint a klíma- és a demográfiai változások felgyorsulása, az ezzel szorosan összefüggő illegális és tömeges migráció, a természeti erőforrások kimerítése, végül pedig a technológiai forradalom társadalomformáló hatásai.”¹⁰

A stratégia 2. pontja így folytatja: „A biztonságunkat befolyásoló folyamatok egyik leginkább meghatározó jellemzője, hogy kialakulásuk, fejlődésük és hatásuk nehezen jelezhető előre, és ez növekvő bizonytalanságot eredményez.” Csiki-Varga Tamás és Tóth Péter elemzése¹¹ ezt a helyzetet a dokumentum 47. pontjában foglaltakkal egészítette ki, amely szerint: „Fokozatosan erősödik a különböző globális és regionális hatalmi centrumok közötti versengés. A jelenlegi nemzetközi rend meggyengítésére és érdekeiknek megfelelő megváltoztatására törekvő állami és nem állami szereplők száma és lehetőségei növekednek. A globális biztonsági helyzet összességében romló tendenciát mutat.”

Hazánk geostratégiai helyzete a honfoglalás óta változatlan: „A Kárpát-medence történelmi távlatokban is a nagyhatalmak hagyományos ütközőterében helyezkedett el. Ma Magyarország az EU, a schengeni övezet és a NATO határországa, így történelmi kötelességünk és alapvető feladatunk nemzetünk és tágabb civilizációs értékközösségünk védelme.”¹² A dokumentum 19. pontjában leírtakban foglaltakat a 23. pont tovább árnyalja:

„Magyarország a NATO és az EU déli és keleti határán helyezkedik el, instabil régiók közelében. Geostratégiai helyzetünk egyedülálló lehetőségeket biztosít számunkra, ugyanakkor biztonsági szempontból sebezhetővé tesz bennünket. Hazánkat az Európa déli és keleti szomszédságából érkező biztonsági kihívások egyaránt érintik, azonban központi helyzetünk a NATO, az EU, a Visegrádi Együttműködés és egyéb többnemzeti formációkban, valamint regionális képesség-fejlesztési programokban való részvételünket is elősegíti.”¹³

Több mint három évtized távlatából kijelenthető, hogy mára az egykor megfogalmazott prognózisok hibásnak bizonyultak. A hidegháború biztonsági képlete sokkal egyszerűbb volt, mint napjainké, a világ pedig nem lett békésebb, mint korábban. Bár az egymással szembe kerülő nagyhatalmak igyekeznek konfliktusaikat békés eszközökkel rendezni, regionális és lokális szinten az egymással küzdő felek a fegyverek erejében bízva próbálják meg rákényszeríteni akaratukat a másikkra. Érvényesnek tartjuk Szendy István 2013-ban megfogalmazott állítását, amely szerint:

„[...] ma még nem zárható ki a lokális és regionális háborúk, valamint a katonai erővel megoldani kívánt konfliktusok veszélye. Figyelemmel a Föld különböző térségeiben létező, konkrét

⁹ GAZDAG–REMEK 2018: 16.

¹⁰ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat.

¹¹ CSIKI-VARGA – TÓTH 2020: 2.

¹² 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 19. pont.

¹³ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 23. pont.

országokhoz köthető katonai műveleti képességekre és ezeknek a biztonság komplex rendszerében elfoglalt helyzetére, el kell ismernünk, hogy lokális és regionális méretű katonai műveletekkel a jövőben is számolnunk kell.”¹⁴

A világban továbbra is jelen van a nukleáris fegyverek jelentette fenyegetés: a Stockholmi Nemzetközi Békakutató Intézet (*Stockholm International Peace Research Institute*, SIPRI) 2020-as adatai alapján a nukleáris robbanófejek 90%-át az USA és Oroszország birtokolja, a maradék, kevesebb mint 10%-án az Egyesült Királyság, Franciaország, Kína, India, Pakisztán, Izrael és Észak-Korea osztozik.¹⁵ A világ államainak katonai kiadásai az elmúlt évtizedben folyamatosan nőttek: ezek a SIPRI szerint a Föld GDP-jének 2,2%-át tették ki 2019-ben, amely adat 2018-hoz képest 3,6%, míg 2010-hez viszonyítva 7,2%-kal több.¹⁶ 2019-ben a fegyverekre a legtöbbet pénzt áldozó az Amerikai Egyesült Államok volt, amely egymaga a világ katonai kiadásainak 38%-át költötte el. Az USA-t akkor e rangsorban Kína, Szaúd-Arábia, Oroszország és India követte.¹⁷

A katonai erőről: a Magyar Honvédség

A katonai biztonság kérdésköre napjainkban reneszánszát éli. Szenes Zoltán tanulmányában rögzítette, hogy „a katonai biztonság lényegét mindig a más államok által jelentett valóságos vagy potenciális katonai fenyegetés megállapítása és kezelése jelentette, oly módon, hogy megszerezzék a megelőzéshez vagy elhárításhoz szükséges hatékony képességeket”.¹⁸ Az államok a katonai biztonság tényezői alapján védelmi stratégiákat alkotnak, katonai szakpolitikát folytatnak, és fegyveres erőket tartanak fenn, hiszen „a katonai biztonság fenntartásának végső eszköze a háború”.¹⁹

A katonai biztonság megteremtésének öt módját sorolta fel Michael Sheenan: eszerint a háború (azaz a katonai erő háborús alkalmazása), a szövetségek és a semlegesség, az elrettentés, a kooperatív biztonság, valamint a fegyverzetellenőrzés biztosíthatják ezt az államok számára.²⁰ Amint azt korábban említettük, mindössze 36 országnak nincs ilyen típusú szervezete (például Andorra, Costa Rica, Izland, Liechtenstein, Monaco).

A katonai erő az állam fegyveres ereje, amelynek alkotóelemei annak humán erőforrás-bázisa (élőereje), valamint az alkalmazott fegyverzeti és haditechnikai eszközök. Hazánkban az Alaptörvény rögzíti, hogy „Magyarország fegyveres ereje a Magyar Honvédség”.²¹ A fegyveres erő működését a választott végrehajtó hatalom irányítja, annak küldetése kormányzati ciklusokon átnyúló, hiszen a honvédelem nemzeti ügy, mert „[m]inden magyar állampolgár köteles a haza védelmére”.²² A politikai döntések meghozatalában a fegyveres erő legfelsőbb szintjén, a hadászati szinten működöttetett szerv és szervezet, vagyis a katonai felsővezetés szakmai területen működik közre. A katonai erő végrehajtja a politika által meghozott döntéseket, annak elvárásainak

¹⁴ SZENDY 2013: 19.

¹⁵ SIPRI Yearbook 2020.

¹⁶ SIPRI Yearbook 2020.

¹⁷ SIPRI Yearbook 2020.

¹⁸ SZENES 2017: 73.

¹⁹ SZENES 2017: 73.

²⁰ SHEENAN 2017; magyarul kommentálta SZENES 2017: 73–79.

²¹ Magyarország Alaptörvénye 45. cikk (1).

²² Magyarország Alaptörvénye XXXI. cikk (1).

megfelelően, de mindenképpen a fegyveres küzdelem írott szabályainak betartásával, valamint az alkalmazott fegyverzeti és haditechnikai eszközök képességeinek figyelembevételével.²³ A 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szerint: „A Honvédség polgári irányítás alatt álló, függelmi rendszerben működő, békében az önkéntességen, hadiállapotban az önkéntességen és az általános hadkötelezettségen alapuló fegyveres erő, amelynek szervezetét a Honvéd Vezérkar és az alárendeltségébe tartozó honvédségi szervezetek összessége képezi.”²⁴

A honvéd kifejezés a reformkorban, Kiss Károly szóalkotásával született meg. A Magyar Honvédség logóján látható jelképek a legyőzhetetlenséget szimbolizáló Szent István kardját a karmai között tartó, a harckészséget és bátorságot kifejező turul, amely alatt piros-fehér-zöld védőpajzs, körülötte pedig stilizált cserfa- és olajág látható.²⁵ Előbbi az erő és bölcsesség, utóbbi a győzelem és a béke szimbóluma. A Magyar Honvédelem Napja május 21-e, Budavár visszafoglalásának napja 1849-ben, ami az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc, valamint a honvédsereg teljesítményének katonai csúcspontja. Ebben az időszakban a megszervezett fegyveres erőt honvédsereg néven említették, a honvédség kifejezés a kiegyezés után, az 1868. évi, a véderőről szóló XL. törvénycikkben²⁶ jelent meg mint az Osztrák–Magyar Monarchia fegyveres erejének a hadsereg, a haditengerészet és a népfelkelés melletti „alkatrésze”.²⁷

A Magyar Honvédség létszámát a Magyar Honvédségnél rendszeresíthető beosztások számáról szóló 24/2019. (VII. 2.) OGY határozat rögzíti. Eszerint az Országgyűlés határozata alapján a honvédségi szervezetek²⁸ békeidőszaki, rendszeresíthető beosztásainak száma összesen legfeljebb 37 650 fő. Eme létszám nem tartalmazza a Magyar Honvédség rendelkezési állománya státuszainak számát, a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztériumban, valamint a honvédelemért felelős miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezeteknél kirendeléssel szolgálatot teljesítő állomány rendszeresített beosztásainak számát, valamint a különleges jogrendre vonatkozó, hadi állománytáblákban rendszeresített, legfeljebb 20 000 fős önkéntes tartalékos beosztást.²⁹ Az egyenruhát viselő állomány tényleges létszáma 22–23 ezer főre tehető.³⁰

Magyarország fegyveres erejének alapvető feladatait az Alaptörvény rögzíti. Eszerint: „A Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése.”³¹ Az alapvető feladatok közül az első helyen említett a honvédelem, majd ezt a NATO washingtoni szerződésének 5. cikke szerinti kollektív védelmi feladatok követik. A harmadik e feladatok között az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), az Európai Unió (EU), az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) stb. irányítása alatt zajló békétámogató műveletekben (ezek lehetnek békefenntartás, békekikényszerítés, konfliktus megelőzése, béke-teremtés, békeépítés) való szerepvállalás.³²

²³ SZENDY 2013: 21–22.

²⁴ 2021. évi CXL. törvény 58. § (1).

²⁵ 15/2021. (VIII. 11.) HM rendelet 6. melléklet.

²⁶ 1868. évi XL. törvénycikk; feladatrendszeréről bővebben lásd az 1868. évi XLI. törvénycikket.

²⁷ 1868. évi XL. törvénycikk 2. §.

²⁸ A Magyar Honvédség Parancsnoksága, valamint alárendeltségébe tartozó katonai szervezetek.

²⁹ 24/2019. (VII. 2.) OGY határozat.

³⁰ NATO 2021.

³¹ Magyarország Alaptörvénye 45. cikk (1).

³² KRAJNC 2019: 87–88.

Jelenleg a Magyar Honvédség katonái három földrészen, Európában, Ázsiában és Afrikában vesznek részt ilyen műveletekben, legnagyobb létszámban a NATO, utána az EU, majd az egyéb, koalíció vezette missziókban, valamint az ENSZ égisze alatt. A műveleteket a részt vevő katonák száma alapján tekintve hazánk számára egyértelműen a Balkán (Koszovó, Bosznia-Hercegovina) jelenti a prioritást, de jelentős számban szolgálnak honvédek Irakban is. A közeljövőben a Magyar Honvédség részéről továbbra is jelentős balkáni szerepvállalás prognosztizálható, valamint a NATO afganisztáni kivonulásával párhuzamosan várható az afrikai katonai jelenlét növekedése.

Az alapvető feladatok között a negyedik azokat a műveleteket rögzíti, amelyek az emberi léthez szükséges feltételek biztosításához járulnak hozzá, gyakran úgy, hogy a fegyveres erő civil vagy egyházi szervezetek munkáját segíti. A 45. cikk további részei rögzítik, hogy „a Magyar Honvédség irányítására – ha nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik – az Alaptörvényben és sarkalatos törvényben meghatározott keretek között az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Honvédelmi Tanács, a Kormány, valamint a feladat- és hatáskörrel rendelkező miniszter jogosult. A Magyar Honvédség működését a Kormány irányítja”.³³ Ez a rész gyakorlatilag a fegyveres erő feletti civil kontrollt, vagyis a polgári irányítási jogkört rögzíti.³⁴ A fegyveres erő feladatrendszerét kibővítve deklarálta a jogalkotó, hogy: „A Magyar Honvédség közreműködik a katasztrófák megelőzésében, következményeik elhárításában és felszámolásában.”³⁵ A Honvédség tagjainak pártpolitikai semlegességéről szól a (4) bekezdés, miszerint: „A Magyar Honvédség hivatásos állományú tagjai nem lehetnek tagjai pártnak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet.”³⁶

Az Alaptörvény 45. cikk (5) bekezdése szerint „a Magyar Honvédség szervezetére, feladataira, irányítására és vezetésére, működésére vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.”³⁷ E sarkalatos törvény a már fentebb említett 2021. évi CXL. törvény, amelynek 59. §-a rendelkezik a Magyar Honvédség fegyverhasználati joggal és fegyverhasználati jog nélkül ellátandó feladatairól. Ennek (1) bekezdése szerint a Honvédség fegyverhasználati jog nélkül látja el a következő feladatokat:

- a) a *Magyarország* külső támadással szembeni *fegyveres védelme*,
- b) a *Szent Korona* és a hozzá tartozó egyes jelvények *őrzése és védelme*,
- c) *váratlan támadás* esetén arányos ellentevékenység végrehajtása,
- d) a *szövetségi* és nemzetközi szerződésből eredő egyéb *katonai kötelezettségek* teljesítése,
- e) a honvédelem szempontjából létfontosságú *rendszerelemek*, illetve fokozott védelmet igénylő *létesítmények őrzése és védelme*,
- f) *védett személyek személykísérésében* való részvétel,
- g) *tűzszerészeti mentesítés* és egyéb *tűzszerészeti feladatok*,
- h) honvédelmi válsághelyzetben az *államhatár ellenőrzésében* való részvétel,
- i) *tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet idején közreműködés* az államhatár őrzésében, annak kezeléséhez szükséges intézkedések végrehajtásában, az államhatár rendje ellen irányuló erőszakos cselekmények elhárításában,
- j) közreműködés Magyarország területén kívül a *bajba jutott magyar állampolgárok mentésében, hazatérésük biztosításában, az evakuálás végrehajtásában*,

³³ Magyarország Alaptörvénye 45. cikk (2), (3).

³⁴ GAZDAG–REMEK 2018: 154–156.

³⁵ Magyarország Alaptörvénye 45. cikk (3).

³⁶ Magyarország Alaptörvénye 45. cikk (4); a 2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról a 22. § (4)-ben rögzíti, hogy: „A szerződéses állomány tagja a szolgálati viszonya idejére a párttagságát köteles felfüggeszteni.”

³⁷ Magyarország Alaptörvénye 45. cikk (5).

- k) közreműködés egyes *szükségállapoti feladatokban*,
- l) közreműködés a Vbö. (2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról) szerinti, a közrendet és a közbiztonságot jelentősen veszélyeztető fenyegetések kezelésére irányuló védelmi és válságkezelési feladatokban,
- m) közreműködés az *egészségügyi válsághelyzettel kapcsolatos feladatokban*.³⁸

Ezt folytatja a (2) bekezdés, amely szerint a Honvédség fegyverhasználati jog nélkül látja el a következő feladatokat:

- a) *közreműködés a katasztrófavédelmi feladatokban*,
- b) közreműködés katonai *szakértelmet és speciális eszközöket* igénylő feladatokban,
- c) közreműködés a honvédelem szempontjából létfontosságúnak kijelölt *rendszerelemek működtetésében*,
- d) részvétel az *állami protokolláris feladatok* teljesítésében,
- e) közreműködés *hadisírok, katonai és hősi emlékművek fenntartásával* kapcsolatos feladatokban és kegyeleti tevékenységben,
- f) az elektromágneses spektrumot kihasználó támadó, információszerző, felderítőeszközök elleni *aktív elektromágneses műveletek végzése*,
- g) hazánk ellen folytatott katonai jellegű kibertérműveletek, *kibertérre ható cselekmények vagy kibertámadások elleni fellépés*,
- h) a Vbö. szerinti feladatok katonai szakértelemmel és *speciális eszközökkel* való támogatása,
- i) információs műveletek teljesítése,
- j) közreműködés a fegyveres összeütközések időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladatokban.³⁹

A honvédelemről szóló törvény a Magyar Honvédség feladat-végrehajtását a 60. és 61. §-ban tovább pontosítja. A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet idején való közreműködés a Magyar Honvédség a rendőrség feladat- és hatáskörét nem vonhatja el, azonban meghatározott területen segítheti a rendőr feladatainak ellátását. A katona segítheti a veszélyhelyzet és az egészségügyi válsághelyzet felszámolásához szükséges feladatok ellátását. A fenti kettő, valamint a katasztrófavédelemben való közreműködés során az abban részt vevő honvédségi szervezetek feladataikat katonai függelmi rendszerben, saját parancsnokaik vezetésével hajtják végre. A kirendelés mértékét, a kirendelt erők méretét a közreműködői feladatok függvényében határozzák meg. Annak elrendeléséről a létszám függvényében a Magyar Honvédség parancsnoka, illetve a honvédelemért felelős miniszter dönt. Ha katasztrófa következtében a katonai erők azonnali közreműködése indokolt, arról legfeljebb 100 főig a területileg illetékes honvédségi szervezet parancsnoka saját hatáskörben dönthet. A külföldön bajba jutott magyar állampolgárok mentésében, hazatérésük biztosításában, az evakuálás végrehajtásában való részvételről a Kormány dönt. A külföldi helyszín esetében a katonák bevetése akkor lehetséges, ha a Honvédség határátlépéssel járó csapatmozgását az erre jogosult engedélyezte, és a terrorizmust elhárító szerv alkalmazása nem elegendő.

A Honvédség *szállítóeszközei és műszaki munkagépei* (harcjárművek és fegyverzet nem) kérelemre, a Magyar Honvédség parancsnoka engedélyével, megállapodás alapján, térítés elle-

³⁸ 2021. évi CXL. törvény 59. § (1).

³⁹ 2021. évi CXL. törvény 59. § (2).

nében, ideiglenesen átengedhetők. A jogszabály rendelkezik, hogy a Honvédség szállítóeszközeit, műszaki munkagépeit, rendszeresített harc- és légi járműveit, valamint fegyverzetének és más technikai eszközparkjának egyes elemeit *biztosítják* a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) számára a készenlét fokozása, a honvédelmi válsághelyzet, vagy a KNBSZ-nek a Honvédség felderítését támogató tevékenysége, a Honvédség műveleteihez nyújtott katonai nemzetbiztonsági kibertér művelési támogatása és információs művelet esetén.⁴⁰ Fontos megjegyezni, hogy a Magyar Honvédség feladatainak köre a változó biztonsági környezet hatására jelentősen kibővült az utóbbi évtizedben: a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény szerinti tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet, az új nemzetközi válsággócok kialakulása együtt jártak e feladatrendszer kiegészítésével.

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája a katonai erőről

Minden ország nemzeti biztonsági stratégiája egy kommunikációs eszköz, hivatalos politikai üzenet arról, hogy az adott állam kormányzata miként tekint a biztonságra, annak alkotóelemeire, területeire, az ezeket fenyegető tényezőkre. Arról is szól ez a dokumentum, hogy a fenyegető tényezőket milyen elvek, értékek és koncepciók alapján, milyen eszközökkel és módszerekkel kívánja befolyásolni.⁴¹ Magyarország hatályos Nemzeti Biztonsági Stratégiáját 2020-ban adták ki.⁴² A katonai erőről szólva fontos kiemelni, hogy a szöveg rögzítette, hogy „felértékelődött a biztonság katonai eleme”. Ennek jele, hogy erőteljes fegyverkezés zajlik térségünkben, valamint a nem állami szereplők is egyre komolyabb, stratégiai csapásmérő képességekkel rendelkeznek. A stratégia kiemeli, hogy bár hazánkat és szövetségeseinket közvetlen fegyveres támadás veszélye csekély mértékben fenyegeti, de az általános biztonsági helyzet romlása miatt hagyományos konfliktusok alakulhatnak ki környezetünkben, és váratlan támadások is bekövetkezhetnek, akár NATO-szövetségeseink ellen is. A szöveg ennek jelentőségét azzal támasztja alá, hogy „csökkent a konfliktusok tér- és időbeli kirobbanásának, valamint jellegének előrejelezhetősége”.⁴³

A nemzeti biztonsági stratégia aláhúzza, hogy hazánk egyetlen országot sem tekint ellenségének, az esetleges államok közötti konfliktusok, vitás kérdések rendezési keretének az ENSZ Alapokmányát tartja.⁴⁴ Az ország biztonságának garantálása érdekében a Magyar Honvédség fejlesztése központi kérdés, azonban „Magyarország nem fejleszt robusztus stratégiai támadó kapacitásokat”.⁴⁵ A fejlődés kerete a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program (HHP), amelynek célja a haderő átfogó átalakítása a NATO irányelvei alapján, a bruttó hazai össztermék legalább 2%-ának ráfordításával. A HHP célja, hogy kialakítson „hazánk nemzetközi kötelezettségei és nemzeti feladatai érdekében szükséges, regionális szinten is meghatározó haderőképesség[et]”.⁴⁶ Ennek a célnak a támogatására a stratégia a hazai védelmi ipar fejlesztését is hangsúlyozza.⁴⁷

A Magyar Honvédségről szólva a nemzeti biztonsági stratégia úgy fogalmaz, hogy az „hazánk szuverenitása és területi integritása szavatolásának alapvető intézménye, nemzetközi szerepvál-

⁴⁰ 2021. évi CXL. törvény 60., 61. §.

⁴¹ CSIKI-VARGA – TÁLAS 2020: 1–2.

⁴² 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat.

⁴³ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 51. pont.

⁴⁴ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 12. pont.

⁴⁵ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 55. pont.

⁴⁶ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 27. pont.

⁴⁷ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 28. pont.

lásait tekintve a külpolitika megvalósításának egyik fontos eszköze”.⁴⁸ Feladatait a 135. pont rögzíti, amely szerint a Magyar Honvédségnek jól felszerelt és jól kiképzett erővel, hatékonyan alkalmazható, telepíthető és fenntartható, a szükséges mértékben együttműködni képes képességekkel kell rendelkeznie. A szöveg az Alaptörvény, a honvédelemről szóló törvényben rögzített feladatok felsorolása után ismételten lándzsát tör a haderőfejlesztés mellett, ugyanis e nélkül a meghatározott művelési terekben (szárazföld, levegő, kibertér) nem tudja az elvárt hatásokat elérni a fegyveres erő.⁴⁹ A kibertérben jelentkező fenyegetések kapcsán külön pontot illesztettek a szövegbe, amelyben a katonai kibervédelem fontosságát hangsúlyozták.⁵⁰

Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája a katonai erőről

Amint a nemzeti biztonsági stratégia, úgy egy ország nemzeti katonai stratégiája is egy kommunikációs eszköz, hivatalos politikai üzenet arról, hogy az adott állam kormányzata miként tekint a komplex biztonságfelfogás rendszerében fegyveres erejére, pontosabban miként látja abban ennek az eszköznek a szerepét. Eme dokumentum jelöli ki azokat a stratégiai szintű célkitűzéseket, irányokat, eszközöket és forrásokat, amelyek révén a fegyveres erő teljesítheti küldetését. A Honvédelmi Minisztérium tervezési irányelveit, szabályzóit, valamint a Magyar Honvédség Parancsnokságának irányelveit, doktrínáit, szabályzatait és terveit is ez alapján kell kidolgozni. Magyarország hatályos Nemzeti Katonai Stratégiáját 2021-ben adták ki, előírva annak minimálisan négyévenkénti felülvizsgálatát.⁵¹ Keretét az Alaptörvény, a honvédelemről szóló törvény, a Nemzeti Biztonsági Stratégia, valamint a NATO és az Európai Unió releváns dokumentumai alkotják. Hazánk Nemzeti Katonai Stratégiája – Balogh István szavaival – „meghatározza Magyarország védelempolitikájának prioritásait, a Magyar Honvédség szerepét, jövőbeli fejlődési irányait – vagyis Magyarország védelempolitikai-katonapolitikai önképét, identitását”.⁵²

A dokumentum rögzíti, hogy Magyarországnak nincs ellenségsége, de a változékony és nehezen kiszámítható biztonsági környezet miatt szükség van nemzeti önerőre, amelyet kiegészít a NATO kollektív védelme. Megállapítja, hogy a katonai erő szerepe nő az államok eszköztárában, ezért szükséges a nemzeti ellenálló képesség, valamint a haderő képességeinek és készségeinek növelése. Magyarország stratégiai célja, hogy a HHP keretében a Magyar Honvédség a biztonságot garantálni tudó, elrettentő képességgel rendelkező, a fenyegetésekkel és kihívásokkal szemben alkalmazott összkormányzati intézkedéseket támogatni tudó, a nemzetközi kötelezettségeit ellátni képes, regionálisan meghatározó haderő legyen. A nemzeti katonai stratégia komplex biztonságfelfogást tükröz, amikor az ország védelmének a katonai mellett a gazdasági, politikai, társadalmi, környezeti, kiber- és információs dimenzióját is számba veszi. A dokumentum tulajdonképpen egy keret, amelyben a haderő alkalmazási környezetét, alkalmazásának és fenntartásának fő elveit, fejlesztési irányait és paramétereit jelölték ki, valamint meghatározták azokat a célokat és eszközöket, amelyek a Magyar Honvédség átalakításához hozzájárulnak.

Rögzítették, hogy a Magyar Honvédséget állami és nem állami szereplőkkel, azok hagyományos vagy éppen nem hagyományos hadviselésével szemben is bevetethetik, de ezek mellett az illegális tömeges migrációt, az egészségügyi válsághelyzetet és a klímaváltozást is az esetlege-

⁴⁸ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 25. pont.

⁴⁹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 135. pont.

⁵⁰ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 159. pont.

⁵¹ 1393/2021 (VI. 24.) Korm. határozat. A témáról lásd BALOGH 2013a: 13.

⁵² BALOGH 2013a: 4. (Balogh kiemelése).

sen kezelendő feladatok között sorolja fel a szöveg. A 4., *A jövő honvédelme* címet viselő fejezet rögzíti, hogy hazánk szemléletében, szervezeti kultúrájában és haditechnikájában megújuló fegyveres erejének jól szervezett, hagyományait tartó és ápoló, önállóan, a NATO és az EU keretei között is hatékonyan alkalmazható, korszerűen felszerelt és kiképzett hivatásos, szerződéses és tartalékos állománnyal rendelkező, fenntartható Magyar Honvédséggé kell válnia. Ezt „rugalmasan alkalmazkodni képes, hatékonyan alkalmazható, telepíthető és fenntartható katonai képességek”⁵³ meglétével, valamint a nemzeti védelmi ipar támogatásával tervezik elérni. A fejezetben külön alfejezetet szenteltek a humán erőforrás kérdéskörének, amelyben kiemelték, hogy „[a] Magyar Honvédség legfontosabb értékei a katonák és a honvédség érdekében szolgálatot teljesítő civilek”.⁵⁴ Ennek utánpótlása társadalmi feladat, és a hazafias és honvédelmi neveléssel támogatható, ami a Honvédség társadalmi beágyazottságát is erősíti.

Az 5. fejezet *A megújuló Magyar Honvédség* címet viseli. Első mondatai a fegyveres erőről mint a nemzeti szuverenitás, hazánk területi integritásának elsődleges pilléréről szólnak. A megújulás után a Magyar Honvédség korszerűen felszerelt, magas fokú mobilitással és reagálóképességgel rendelkező, folyamatosan fejlődő, alkalmazkodó, hiteles, nyitott, tájékozott, agilis és ellenálló haderővé válik. Képességei modulárisak, azaz az adott feladat függvényében a végrehajtó erők megerősíthetők, és alkalmi harci kötelek hozhatók létre. Külön kiemelték a folyamatos transzformációt, amely „egyaránt érinti a műveleti eljárások fejlesztését, a szervezeti modernizációt, az új képességek integrálását, az ezekhez kapcsolódó koncepciók és doktrínák kidolgozását, valamint a kiképzés-felkészítés hatékonyságának növelését”.⁵⁵

Az átalakítás nyomán létrejön egy 21. századi magyar haderő, amely szimmetrikus és/vagy aszimmetrikus hadviselés folytatására is képes. Az 5.1. alfejezet részletesen, további pontokban, a vezetési-irányítási, a harc- és harctámogató, a harckiszolgáló, az adaptációs-transzformációs, valamint a honvédelmi kiegészítő és hátszágvédelmi képességeket érintve tárgyalja a fegyveres erő kérdéskörét. A nemzeti katonai stratégia külön fejezetet szentelt a hazai védelmi ipar fejlesztésének. Ennek alapja a HHP, amelynek célja, hogy „Magyarország kiemelt védelmi ipari központtá”⁵⁶ váljon régióinkban. Az utolsó fejezet az átalakulást finanszírozó védelmi költségvetést tárgyalja, amely a NATO Védelmi Kötelezettségvállalásával összhangban, 2024-től a GDP 2%-át biztosítja a célok megvalósításához.

⁵³ 1393/2021 (VI. 24.) Korm. határozat 4. fejezet.

⁵⁴ 1393/2021 (VI. 24.) Korm. határozat 4., 5. fejezet.

⁵⁵ 1393/2021 (VI. 24.) Korm. határozat 5. fejezet.

⁵⁶ 1393/2021 (VI. 24.) Korm. határozat 6. fejezet.

Irodalomjegyzék

- BALOGH István (2013a): A 2012-es magyar nemzeti katonai stratégia értékelése. *MKI-Tanulmányok*, 13. 1–20.
- BALOGH István (2013b): Biztonságelméletek. *Nemzet és Biztonság*, 6(3–4), 36–56.
- BUZAN, Barry – WÆVER, Ole – WILDE, Jaap de (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner.
- Countries Without A Military 2021*. (<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-without-a-military>)
- CSIKI VARGA Tamás – TÁLAS Péter (2020): Magyarország új nemzeti biztonsági stratégiájáról. *SVKI Elemzések*, 2020/17. 1–18.
- DUPUY, Kendra – RUSTAD, Siri Aas (2018): *Trends in Armed Conflict, 1946–2017*. Conflict Trends, 5. Oslo: PRIO. Online: www.prio.org/utility/DownloadFile.ashx?id=1698&type=publicationfile
- Gazdag Ferenc – Remek Éva (2018): *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest, Dialóg Campus.
- KRAJNC Zoltán főszerk. (2019): *Hadtudományi lexikon. Új kötet*. Budapest: Dialóg Campus.
- NATO (2021): *Defence Expenditures of NATO Countries (2013–2020)*. Online: www.nato.int/cps/en/natohq/news_182242.htm
- SHEENAN, Michael (2017): Military Security. In COLLINS, Alan (szerk.): *Contemporary Security Studies*. Fourth Edition. Oxford: Oxford University Press, 185–199.
- SIPRI Yearbook 2020* (2020). *Armaments, Disarmament and International Security*. Oxford: Oxford University Press.
- SZÉKELY GÁBOR (1998): *Béke és háború. A nemzetközi békeszervezetek története*. Budapest: Napvilág.
- SZENDY István (2013): *Hadelmélet és katonai műveletek: első kötet. A katonai műveletek elmélete és gyakorlata*. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem.
- SZENES Zoltán (2017): Katonai biztonság napjainkban. Új fenyegetések, új háborúk, új elméletek. In FINSZTER Géza – SABJANICS István (szerk.): *Biztonsági kihívások a 21. században*. Budapest: Dialóg Campus, 69–104.

Jogi források

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
1868. évi XL. törvénycikk a véderőről
1868. évi XLI. törvénycikk a honvédségről
2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről
2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról
- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- 1393/2021 (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról
- 15/2021. (VIII. 11.) HM rendelet a katonai jelképekről és jelzésekről, valamint a Magyar Honvédséghez köthető megjelölésekről és használatuk engedélyezéséről
- 24/2019. (VII. 2.) OGY határozat a Magyar Honvédségnél rendszeresíthető beosztások számáról